

מדינת ישראל
המשרד להגנת הסביבה
לשכת השרה

דוח סיכום קדנציה

תמר זנדברג
השרה להגנת הסביבה
הממשלה ה-36 / 2021-2022

תוכן עניינים

4	התמודדות עם משבר האקלים
5	מהלכים רוחביים
6	הפחתת פליטות גזי חממה
7	חוסן אקלימי
8	שימור ושיקום מערכות טבעיות
9	מדיניות שמירה על משאבי הטבע
9	סביבה ימית וחופית
10	מים ונחלים
11	מגוון ביולוגי והגנה על חיות בר
12	הגנה על שטחים פתוחים
12	סביבה חקלאית
13	מזיקים והדברה
14	כלכלה מעגלית, טיפול בפסולת וניקיון המרחב הציבורי
15	גמילה מחד"פ
15	מחזור
16	הפרדה במקור
17	שיפור סטנדרטים סביבתיים
18	מוניעת זיהומים
18	איכות אויר
19	זיהום קרקע
20	קידום צדק סביבתי בחברה הערבית
22	נושאי רוחב נוספים
23	הסכמים אזוריים ובינלאומיים
23	קידום נשים
24	רשות הטבע והגנים
24	אישור תקציב רט"ג - ללא תרומות מגופים מזהמים
24	איוש מליאת רט"ג

דברי פתיחה

הממשלה ה-36 שהתפרקה בטרם עת היתה ממשלה טובה מהרבה היבטים, ובראש ובראשונה טובה לסביבה. אני גאה להגיש לכם ולכן את דוח סיכום הקדנציה שפורס פעילות שנעשתה בחריצות ובמקצועיות במהלך השנה וחצי האחרונות.

לאחר שנים כחברת כנסת, היתה זו זכות גדולה, שבצידה אחריות כבדה, לעבור לרשות המבצעת ולשמש כשרה להגנת הסביבה, בתקופת שלושת המשברים: משבר האקלים, המשבר האקולוגי ומשבר הפסולת והזיהום, כשכל אחד מחייב התייחסות ייחודית, אך גם משולבת.

בראשית הקדנציה חשבתי את מה שאני יודעת היום לומר בביטחון: המשרד להגנת הסביבה בעת הזו הוא אחד המשרדים החשובים והמאתגרים ביותר מבין משרדי הממשלה, אם לא החשוב והמאתגר שבהם. נכנסתי בשערי המשרד עם מטרות רחוקות ויעדים שאפתניים, ואני יוצאת ממנו עם תחושה של סיפוק וגאווה. חלק מן היעדים הושגו במלואם, חלקם באופן חלקי, אך כולם התקדמו משמעותית, ובכיוון הנכון. המטרות ששמתי לעצמי הן: לחזק את המשרד להגנת הסביבה ועובדיו, מבחינה מקצועית, תקציבית ויכולת השפעה סביב שולחן הממשלה; לדייק את מטרותיו במציאות מתעדכנת ולחזק את שיתופי הפעולה בתוך המשרד, בתוך הממשלה, ועם גורמי חוץ - מן השלטון המקומי, החברה האזרחית, השוק הפרטי וגופים בינלאומיים; לעבור מדפוס פעולה של תגובה ובלימה למציאות של הובלה ויוזמה באמצעות קביעת מדיניות ופעילות בהתאם למדיניות שנקבעה.

דוח הסיכום שלפניכם פורש את עיקרי האסטרטגיה שהובילה אותנו במשרד בגיבוש המדיניות ויישומה, את הפעולות העיקריות שנעשו בתחומים השונים ואת המלצותיי המרכזיות להמשך.

חילופי השלטון התכופים וחוסר היציבות הפוליטי בישראל פוגעים פגיעה קשה בכל תחומי החיים, והסביבה היא לא חריגה. השקעות עתק שיורדות לטמיון, מדיניות שמשנתנה חדשות לבקרים ובעיקר הזנחה, פוגעים מאוד ביכולת של המשרד להגנת הסביבה ועובדיו המצוינים, לקדם את המדינה ביעילות, מקצועיות והוגנות לעבר עתיד ירוק, נקי, בריא צודק ואיכותי יותר, לאדם ולסביבה בישראל.

לכך נוספת דאגה שהממשלה הבאה תסכן ותעוות הסדרים בסיסיים של הדמוקרטיה הישראלית, ובהם הגנה על זכויות ושמירה על יסודות המשטר כמו עצמאות מערכת המשפט והפרדת הרשויות.

תקוותי היא שהסביבה הישראלית לא תיפול קורבן לסיכון הזה. תקוותי היא שהדוח שלהלן יסייע לכל המחזיקים במושכות בגיבוש ויישום מדיניות סביבתית ואקלימית לישראל, כך שלא רק שלא תלך אחורה, אלא תדהר קדימה. האמת המרה היא שפשוט אין לנו זמן לבזבז.

אני רוצה לסיים בלהודות לשותפים ולשותפות הרבים והרבות מתוך ומחוץ לממשלה. דבר מהדברים שכתובים בדוח לא עשינו לבדנו, אלא הוא פרי שיתופי פעולה רבים ומרגשים.

קצרה היריעה מלציין את כלל השותפים, אך אציין במיוחד את גלית כהן, מנכ"לית המשרד להגנת הסביבה, שידעה בכל עת להפוך חזון למציאות, את עובדות ועובדי המשרד להגנת הסביבה, החרוצים והמחויבים, שבכל בוקר קמים עם מטרה אחת: לשמור על הסביבה בישראל, למענה ולמעננו.

נתראה בסביבה,
תמר זנדברג

התמודדות עם

משבר האקלים

משבר האקלים הוא המשבר הגדול ביותר המאיים על האנושות, וישראל מצויה במקום ייחודי מבחינת ההתמודדות שלה עימו. מצד אחד - ישראל היא מדינה מפותחת, שמייצרת גזי חממה בשיעור גבוה בהרבה מגודל האוכלוסיה שלה. ומצד שני, בשל מיקומה במזרח הים התיכון, עם אוכלוסיה גדלה והולכת המתגוררת בסמיכות לחופי הים ובאקלים מתחמם ומתייבש בקצב מהיר מהמוצע העולמי, היא פגיעה מאוד להשלכות משבר האקלים, בדומה למדינה מתפתחת.

כל מי שטען וממשיך לטעון, שמשבר האקלים הוא נושא זניח בישראל בשל גודלה הקטן - לא מכיר את הנתונים ונוהג בחוסר אחריות משווע כלפי אזרחי המדינה. כשמבקר המדינה קבע בדוח 2021 שממשלות קודמות פעלו "באפס עד פיגור" בהתמודדות עם משבר האקלים, היה בכך בכדי לסכן, באופן אמיתי, את הבטחון הלאומי, הבריאות, החברה והכלכלה ואיכות החיים של תושבי המדינה.

הממשלה הזו, ובראשה המשרד להגנת הסביבה - שינתה כיוון בכל הקשור להתמודדות והיערכות למשבר האקלים. ראשית, משבר האקלים הוגדר כנושא מיקוד ראשון בעבודת המשרד. בניגוד לטענות כאילו המשרד הפך להיות משרד האקלים והזניח תחומי עיסוק אחרים, הרי שהמצב היה בדיוק הפוך. משבר האקלים כרוך במשבר האקולוגי ומחייב שמירה על שטחים פתוחים ומערכות טבעיות, הפחתת פליטות גזי חממה בהכרח מובילה להפחתת זיהום אויר (ולהפך), הטיפול במניעת שריפות פסולת והפחתת הטמנה מפחיתה פליטות מתאן ופחמן דו חמצני, ותכנית החברה הערבית מאפשרת היערכות טובה יותר של האוכלוסיה הפגיעה ביותר בפני השלכות שינויי האקלים. לא ניתן לעשות הפרדה דיכוטומית בין המאבק במשבר האקלים והמאבק להגנת הסביבה, ומי שעושה כן - פוגע פגיעה קשה בשניהם.

קפיצת המדרגה שנעשתה בהתמודדות עם משבר האקלים - גם בתחום האדפטציה וגם בתחום המיטיגציה, באה לידי ביטוי בקידום מהלכים ארגוניים וחקיקתיים, במתן תשומות תקציביות וקולות קוראים, ובקידום מהלכי מדיניות רחבים. זה לא מקרי אם כך, שהשנה וחצי האחרונות סימנו את תחילת השינוי הגדול שביחס של מדינת ישראל למשבר האקלים.

מהלכים רוחביים

חקיקה. חוק אקלים ראשון לישראל נכנס לקווי היסוד של הממשלה ועבר אישור ממשלה וקריאה ראשונה בכנסת, כולל יעד של איפוס פליטות לשנת 2050 והערכות סיכון אקלימיות.

תכנית לאומית. פורסמה תכנית לאומית להתמודדות עם משבר האקלים, הן ביחס לפעולות הפחתת פליטות גזי חממה והן ביחס לפעולות היערכות. תכנית זאת נשענת על תכניות שתוקצבו בכ-15 מיליארד ש"ח לעשור הקרוב. חלקים נרחבים מהתכנית כבר אושרו בהחלטות ממשלה לאורך השנה (פירוט בהמשך).

חדשנות אקלימית. אושרה החלטת ממשלה לקידום ותמיכה בחדשנות אקלים ישראלית בסכום של כ-3 מיליארד ש"ח. זאת בנוסף לתמיכה בסטארט-אפים ישראלים, המפתחים פתרונות טכנולוגיים חדשניים ומתקדמים להתמודדות עם אתגרי משבר האקלים, בשיתוף רשות החדשנות.

טקסונומיה. פורסמה טיוטת הטקסונומיה הירוקה הישראלית הקובעת סיווגים של ההשפעה הסביבתית של פעילויות כלכליות שונות במשק, המבוססת על הטקסונומיה של האיחוד האירופי.

חינוך אקלימי. רפורמה בחינוך האקלימי במערכת החינוך הפורמלית והבלתי פורמלית, בשיתוף משרד החינוך: כל ילדי ישראל מגן עד י"ב החלו השנה ללמוד חינוך סביבתי ואקלימי כלימודי חובה בתוך מקצועות הליבה השונים הנלמדים בבית הספר. כמו כן, ביוזמת המשרד להגנת הסביבה, כל תנועות וארגוני הנוער בישראל החלו השנה בתכניות אקלים וקיימות דרך רכזים בתמיכת המשרד.

קידום המדע האקלימי. עליה משמעותית בתקציבי המדע והמחקר: תקציב המדענית הראשית במשרד להגנת הסביבה גדל מפחות ממיליון ש"ח בשנה שעברה, ליותר מ-40 מיליון ש"ח השנה. סכום זה הושקע בתמיכות בישראל למחקר אקלימי וסביבתי בניהולה של המדענית הראשית. בנוסף, המשרד תומך במלגות לתארים מתקדמים ובהטמעת תכנים סביבתיים בלימודי הכלכלה.

שינוי ארגוני במשרד להגנת הסביבה. לצורך התמיכה המקצועית והקידום המשמעותי של תחום האקלים במשרד ובממשלה, נוספו שני אגפים בכירים חדשים: בתחום המיטיגציה - אגף בכיר הפחתת פליטות גזי חממה באשכול תעשיות, ובתחום האדפטציה - אגף בכיר חוסן אקלימי באשכול משאבי טבע וחוסן אקלימי.

ביתן ישראלי ראשון בוועידת האקלים. לראשונה בוועידות האקלים הוקם ביתן ישראלי, שהיווה Hub ישראלי ומוקד לביטוי החדשנות האקלימית הישראלית והצגתה לגורמים בינלאומיים לכל אורך הוועידה. הביתן הוביל לשיתופי פעולה עסקיים, ממשלתיים וציבוריים רבים תחת אכסניה ישראלית. הדבר תרם רבות למיצוב ישראל כשחקנית מפתח בזירת האקלים האזורית והעולמית.

הפחתת פליטות גזי חממה

תכנית לאומית. אושרה בממשלה תכנית להפחתת זיהום אויר ופליטות גזי חממה, שבמרכזה צמצום שימוש בדלקים פוסיליים במגוון סקטורים ומעבר לאנרגיות מתחדשות.

תמיכות ישירות בהפחתת פליטות. גובש מסלול ייעודי להפחתת פליטות גזי חממה יחד עם משרדי האוצר, האנרגיה והכלכלה. במסגרתו פורסם מסלול ראשון על סך 100 מיליון ש"ח התומך בפרויקטים להתייעלות אנרגטית וקירויים סולריים.

תמחור פליטות גזי חממה. אושר מנגנון תמחור גזי חממה (מס פחמן) בהחלטת ממשלה, כלי הנחשב כיעיל ביותר לעידוד הפחתת פליטות וליצירת ודאות בשוק.

אנרגיה מתחדשת. אושרה החלטת ממשלה ליישום יעדי הפחתת הפליטות. במרכזה סיוע לשלטון המקומי ולתעשייה בהתייעלות אנרגטית, איפוס אנרגיה במבנים וקידום אנרגיה סולארית על גגותיהם.

תחבורה נקייה ודלת פחמן. אושרה החלטת ממשלה בנושא תחבורה נקייה על מנת להבטיח יעדים לכניסת כלי רכב נקיים לישראל. במרכזה, הוחלט שהחל משנת 2026 כל האוטובוסים העירוניים החדשים יהיו רכבים חשמליים נקיים, והחל משנת 2030 כל הרכבים הפרטיים החדשים יהיו חשמליים.

הצללה וקירור באמצעות סולארי. פורסם מנגנון תמיכות להצללה באמצעות אנרגיה מתחדשת הממוקד ברשויות מקומיות, שמטרתו להפחית איו חם עירוניים ולקדם ייצור אנרגיה מתחדשת.

תמרוץ השוק הפרטי. פורסמו תמיכות לשוק הפרטי במסגרת מנגנון "שעת האפס", המאפשר לחברות הישראליות להתחייב ולדווח על איפוס פליטות עד 2050, על מנת לחזק את יכולת התחרות של המשק הישראלי ולהבטיח צמצום פליטות.

מדיניות צמצום התלות בדלקים פוסיליים. פורסמו דוחות העוסקים באמצעים האפקטיביים שיש לנקוט על מנת להגיע לכלכלה דלת ומאופסת פחמן:
- מדיניות הפחתת תלות בדלקים פוסיליים בתעשייה ובמסחר הכוללת תכנית סדורה לביצוע.
- מדיניות אנרגיות מתחדשות בשטח המבונה המצביעה על יכולת להגיע ל-40% אנרגיות מתחדשות בשטח המבונה עד 2030.

מבנים. בשנת 2022 הפך תקן הבנייה הירוקה למחייב, מה שיבטיח שמרבית הבנייה החדשה בישראל תיבנה כבנייה ירוקה. בנוסף, מקודם תקן לאנרגיה מתחדשת על גגות בבנייה חדשה.

חוסן אקלימי

הגדרת האיום. משבר האקלים הוכר לראשונה כאיום על הביטחון הלאומי בהערכת המצב השנתית של המועצה לביטחון לאומי, ונכנס כנושא מרכזי בעבודת הממשלה וגופי הבטחון.

תרחישי ייחוס. תרחיש ייחוס ראשון לשיטפונות גובש בשיתוף רשות החירום הלאומית. כמו כן, תרחישי ייחוס נוספים לשריפות וגלי חום נמצאים בעבודה מתקדמת.

מפות סיכוני אקלים. באגף המדענית הראשית פותח כלי ראשון מסוגו בישראל וחדשני ברמה העולמית: פלטפורמה לניתוח והנגשת מידע על בסיס מפות וחיתוכי שכבות בכדי לאתר את הפגיעות לסיכוני אקלים שונים באזורים שונים, תוך פילוח לפי קריטריונים גיאוגרפיים/אקלימיים וכן סוציאוקונומיים. זאת, על מנת לסייע לגורמים שונים - הממשלה, השלטון המקומי והסקטור הפרטי - להיערך כראוי לשינויים הצפויים.

תכניות היערכות משרדי ממשלה. אושרה החלטת ממשלה (1902) אשר מחייבת את כלל משרדי הממשלה לסיים הכנת תכניות היערכות לשינויי אקלים משרדיות עד סוף שנת 2023.

תכניות היערכות שלטון מקומי. ניתנו תמיכות להכנת עשרות תכניות היערכות לשינויי אקלים ברשויות המקומיות בסכום כולל של כ-15 מיליון ש"ח, והוקם מנגנון ליווי משרדי לצורך סיוע.

תכנית לאומית הצללה וקירור. אושרה החלטת ממשלה במסגרתה גובשה אסטרטגיה לאומית להצללה בערים באמצעות עצי צל. הוקם מנגנון תמיכה לתקצוב וליווי הכנת תכניות הצללה ברשויות מקומיות בסכום כולל של כ-10 מיליון ש"ח.

פיילוטים להצללה ברשויות מקומיות. תוקצבו פיילוטים לייעור והצללה בערים בסכום כולל של כ-15 מיליון ש"ח, בנוסף לתכנית תמיכות הצללה באמצעות פאנלים סולאריים (ראו פרק הפחתת פליטות).

עיקרי ההמלצות:

- להשלים את חקיקת חוק האקלים בקריאה שניה ושלישית.
- להכפיל את תקציבה של התכנית הלאומית מ-15 ל-30 מיליארד ש"ח עד סוף העשור - גם בתחום המיטיגציה וגם בתחום האדפטציה.
- להעמיק את החדשנות ושיתופי הפעולה עם הסקטור הפרטי, שהופך להיות שחקן מפתח, כמו גם את המחקר והמדע האקלימי בשיתוף האקדמיה.
- לשדרג את הרפורמה בחינוך האקלימי והסביבתי תוך למידה מתמשכת והסקת מסקנות מן השנה הקרובה, שמהווה השנה הראשונה לפעילות.
- להקים ביתן ישראלי בוועידת האקלים בשנה הבאה, ובכל ועידות האקלים מעתה ואילך בשיתוף משרד החוץ ומשרדי ממשלה אחרים.

שימור ושיקום

מערכות טבעיות

ישראל, על אף גודלה הקטן, ובשל מיקומה הגיאוגרפי בין שלוש יבשות וחמישה אזורים אקלימיים, היא אחד ממוקדי הטבע והמגוון הביולוגי החשובים בעולם. אנו מצויים בעידן של משברים תאומים: משבר אקלים שמשפיע לרעה על המגוון הביולוגי, ומשבר מגוון ביולוגי שמשפיע לרעה על משבר האקלים. על אף זאת, שימור ושיקום המערכות הטבעיות בישראל לא היה במוקד העיסוק של המשרד שנים רבות.

לכן, אחד המהלכים הראשונים שקידמנו בקדנציה היא הגדרת נושא שימור המערכות הטבעיות, בפני עצמו וכחלק מההתמודדות עם משבר האקלים - בראש סדרי העדיפויות המשרדיים.

עניין זה בא לידי ביטוי בתקציבים ותכניות העבודה - והתוצאות בהתאם. התחום התקדם באופן דרמטי בשנה וחצי האחרונות, גם ברמת המדיניות, גם ברמת הביצוע וגם בתוצאה. כך לדוגמה, השטחים הימיים המוגנים בישראל שולשו השנה בעקבות האכרזה על השמורה הימית הייחודית "גלישת פלמחים", וכן אושרה החלטת הממשלה הראשונה בעשרים השנים האחרונות שעוסקת כל כולה בשיקום נהר - נהר הירדן.

דגש מיוחד ניתן לשימור השטחים הפתוחים שהולכים ומתמעטים בישראל, אפילו על פני קידום אנרגיה מתחדשת, ונקבעה מדיניות של תסקירי השפעה על הסביבה כ"דיפולט" במקום מסמכים סביבתיים שהפכו לנורמה בשנים האחרונות.

ולבסוף, הקדנציה האחרונה היתה מאופיינת בקביעת מדיניות ארוכת טווח בכל הקשור לניצול משאבי הטבע בישראל - בין אם קביעת מדיניות משק אנרגיה והמשך השימוש בגז, מדיניות הפיתוח של אנרגיית רוח, מדיניות ניצול הפוספט ומדיניות ארוכת טווח לים המלח - נושאים שלא טופלו ברמה המערכתית מעולם.

מדיניות שמירה על משאבי הטבע

שטחים מוגנים. קידום ההכרזה על שמורות טבע וגנים לאומיים והצטרפות לקואליציות בינלאומיות להגנה על 30% מהשטחים הימיים והיבשתיים הגלובליים עד 2030 (HAC, GOA).

מדיניות ניצול משאב הפוספט. בלימת תכנית הכרייה בשדה בריר עד להכרעה על מדיניות הממשלה בעניין ניצול משאב הפוספט בישראל. בנוסף, פרסום דוח ובו, לאחר עבודה מקצועית - סביבתית וכלכלית - מובאת עמדת המשרד להגנת הסביבה בעניין מדיניות כריית הפוספט בישראל. הדוח קובע כי ישנו קושי יישומי משמעותי בקידום הכרייה בשדה בריר.

בטוחות לשיקום. חיוב בבטוחות להבטחת שיקום סביבתי שיוטל על החברה המזהמת (לפי עקרון המזהם-משלם), כתנאי למתן זיכיון להמשך כריית פוספטים.

ים המלח. פורסמו המלצות ביניים בעניין מדיניות ארוכת טווח לים המלח להערות הציבור. לאחר קיום שימוע ציבורי, פורסמו המלצות השרה להגנת הסביבה. על פי ההמלצות, יש לפעול בהקדם לקבלת החלטת ממשלה להצלת ים המלח, לחיוב התעשייה בתשלום עבור חלקה בהתייבשות, ולהעדיף את אחת החלופות הצפוניות לצורך הבאת מים חיצוניים.

סביבה ימית וחופית

מדיניות הפקת גז ונפט בים. נקבעה מדיניות המשרד לעניין המשך פיתוח משק הגז בישראל. לפיה, נדרשת הקטנה של התלות בגז לצורך הלימה ליעדי אקלים, ואין לפתח שדות גז חדשים.

הסכם קצא"א ומפרץ אילת. בלימת הסכם קצא"א וקביעת מדיניות של אפס תוספת סיכון למפרץ אילת, לצורך השמירה על שונות האלמוגים הייחודית ברמה העולמית.

גלישת פלמחים. הוכרזה שמורת גלישת פלמחים, הראשונה אי פעם במים הכלכליים, ששילשה את השטחים המוגנים הימיים בישראל (מכ- 160 קמ"ר לכ- 610 קמ"ר).

כלובי דגים. בלימת הניסיונות להחזרת כלובי הדגים למפרץ אילת.

הטיילת באילת. הוגשה התנגדות לתכנית הפיתוח של הטיילת באילת, לצד גיבוש חוות דעת אקולוגיות, מטעם מומחים, המעידות על פגיעתן הצפויה של העבודות בחופים ובערכים הסביבתיים והציבוריים במפרץ אילת.

מים ונחלים

תכנית לאומית. התכנית הלאומית האסטרטגית לנחלי ישראל, בשיתוף משרדי ממשלה שונים, מקודמת במטרה ליצור שינוי של ממש במצבם של הנחלים בישראל ובמיצובם במקום גבוה בתודעתם של הציבור ומקבלי ההחלטות.

תמיכות שיקום נחלים. תוקצבו תמיכות לשיקום נחלי ישראל והתמודדות סביבתית ומבוססת טבע עם שיטפונות, בשיתוף משרד החקלאות, על סך 88 מיליון ש"ח. זאת, במטרה לקדם פתרונות ישימים ובני-קיימה בתחום, ולסייע לרשויות הניקוז והנחלים לצמצם תופעות של נזקי שיטפונות והצפות המתגברות נוכח משבר האקלים, תוך כדי שמירה ושיקום של המערכות האקולוגיות.

שיקום הירדן הדרומי. הממשלה אישרה תכנית היסטורית לשיקום ולפיתוח מורדות נהר הירדן הדרומי ולגיבוש תכנית אקלים אזורית. מטרת ההחלטה היא לשקם את מי הנהר לנחל חי הזורם כל ימות השנה, לבית גידול שבו מגוון ביולוגי עשיר, ולהפוך אותו למוקד משיכה דתי, תרבותי ותיירותי לציבור הרחב.

חינוך. שיקום נחלים נכנס כפרויקט שטח מתוקצב לכל המכינות בישראל בעלות של מיליוני ש"ח.

נחלי הגולן. במסגרת החלטת הממשלה לחיזוק הגולן הוקצו 27.5 מיליון ש"ח למניעת זיהום הנחלים, למחקרים למניעת מחלות זואוונטיות ולסקרי שטח.

נחל סעדיה. במסגרת החלטת ממשלה לפינוי מפרץ חיפה, נוסף שטחו של נחל סעדיה לצורך תכנון מחדש של סביבת הנחל ומניעת הריסתו. בנוסף, נחל סעדיה היה במיקוד תחום אכיפה ופיקוח במחוז חיפה של המשרד, וכן נבחנו מסלולים חלופיים להזרמה לים.

מגוון ביולוגי והגנה על חיות בר

דוחות ומדדים למגוון ביולוגי. פורסם דוח שירותי המערכת האקולוגית - הערכה לאומית, דוח ראשון מסוגו (אוקטובר 2021); כמו גם דוח מצב הטבע של ישראל - כרך מגמות ואיומים (יולי 2022). כמו כן, עודכן מדד המגוון הביולוגי במסגרת מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איסור ציד של ציפורים בסכנת הכחדה. השרה חתמה על הוראת שעה לשלוש שנים, לפיה ישנו איסור לצוד את השליו הנודד והתור המצוי, לנוכח הסיכון למינים אלו בשל ציד.

פרסום תכנית אב למסדרון האקולוגי המזרחי בין ואדי ערה למודיעין. התכנית מהווה בסיס וסל כלים מומלצים לשיפור תפקוד צווארי הבקבוק במסדרונות האקולוגיים בישראל.

תכנית פעולה לאומית לשמירה על המגוון הביולוגי. בשיתוף משרדי ממשלה שונים, לקביעת הפעולות הנדרשות והתקציב הנדרש לשמירה על המגוון הביולוגי עד שנת 2030 והטמעת החשיבות בציבור ומקבלי ההחלטות.

הטמעת שיקולי מגוון ביולוגי במגזר העסקי. פרסום קול קורא במסגרת מיזם משותף עם החברה להגנת הטבע - TevaBIZ.

טורבינות רוח. נקבעה מדיניות בעניין הקמת טורבינות רוח - לאור ההשלכות האקולוגיות הקשות שעלולות להיות לטורבינות רוח על המערכות האקולוגיות הרגישות בישראל. נקבע כי פיתוח אנרגיית הרוח בישראל צריך להישאר מוגבל בהיקפו, וכי יש להימנע מאישור חוות רוח חדשות עד לבחינה מעמיקה של השלכותיהן על המגוון הביולוגי.

התמודדות עם שפעת העופות. המדענית הראשית של המשרד להגנת הסביבה ליוותה את צוות הטיפול בשפעת העופות, שהתגלתה בישראל בסוף שנת 2021. השרה להגנת הסביבה אסרה על הציד בחודשים אלה, בכדי למנוע את התפשטות המחלה.

מניעת זיהום אור. פורסם מדריך חדש למניעת זיהום אור, המציע הנחיות וכללים למתכנן בנושא שמירה על חשכת הלילה בשטחים פתוחים, תאורה ידידותית לסביבה, ומניעה ומזעור של זיהום אור בתכנון תשתיות. זאת, במטרה לצמצם את ההשפעה של האור על המערכות האקולוגיות ועל בריאות האדם.

מניעת הרעלות בחיות הבר. תחילת היישום של התכנית למניעת הרעלות ושיקום אוכלוסיית הדורסים בגולן (לפי החלטת ממשלה 864 בנושא חיזוק הגולן).

הגנה על שטחים פתוחים

תסקיר השפעה על הסביבה. נקבעה מדיניות לפיה יש לדרוש תסקיר השפעה על הסביבה כ"דיפולט", וכי אין להסתפק במסמכים סביבתיים.

סולארי על גגות. נקבעה מדיניות לפיה יש לתעדף את השמירה על השטחים הפתוחים על פני קידום אנרגיה סולארית על הקרקע.

דו-שימוש. נקבעו סטנדרטים ושיקולים אקולוגיים וסביבתיים בקידום תכניות ופרוייקטים של אגרו-וולטאי.

ותמ"ל. התנגדות להארכת חוק הותמ"ל הובילה לצמצום תחולתו ומזעור נזקיו.

שמירה על הרי ירושלים. הוקם הפורום להגנה על הרי ירושלים בשיתוף כלל הגורמים הרלוונטיים בקרב משרדי הממשלה והרשויות, השלטון המקומי וארגוני סביבה. זאת, לשם גיבוש הסכמות על חזון ומדיניות משותפים להגנה מיטבית על הרי ירושלים.

מכתש רמון. פורסמה התנגדות להקמת אמפיתיאטרון במכתש רמון, לאור הפגיעה הצפויה בשמורת אור הכוכבים.

שיקום נזקי השריפה בהרי יהודה. אישור החלטת ממשלה להקצאת 60 מיליון ש"ח לשיקום נזקי השריפה, והקמת צוות בראשות המשרד להגנת הסביבה להכנת תכנית לשיקום אקולוגי.

טבע עירוני. תמיכה ברשויות המקומיות לקידום השמירה על הטבע העירוני ושיפור החוסן האקלימי על סך 15 מיליון ש"ח.

סביבה חקלאית

תכניות אזוריות. תוקצבו תכניות אזוריות לטיפול בפסולת חקלאית בסך 45 מיליון ש"ח.

עוטף עזה. תוקצבו 50 מיליון ש"ח לטובת הכנה וביצוע של תכנית לטיפול בפסולת חקלאית באשכול נגב מערבי ואיגוד ערים נפת אשקלון.

מבצע איסוף שאריות חומרי הדברה. התקיים מבצע לאיסוף ופינוי שאריות חומרי הדברה מחקלאים, במהלכו נאספו כ-25 טונות אריזות של חומרי שונים, ובהם חומרים אסורים לשימוש. החומרים הועברו לטיפול באתר לסילוק פסולת חומרים מסוכנים ברמת חובב.

מזיקים והדברה

טיפול והדברה של מזיקים תברואיים. תמיכה ברשויות מקומיות לטיפול והדברה של יתושים, חולדות ונמלת האש הקטנה, בגישת "בריאות אחת", בגובה של 20 מיליון ש"ח.

מפגעי לישמניה. תמיכה ברשויות מקומיות בטיפול מפגעי לישמניה בסכום של כ-60 מיליון ש"ח.

הדברה מותאמת אקולוגית. קידום הדברה מותאמת ערכיות בתי גידול מימיים לשמירה על ערכיות אקולוגית, באמצעות הדרכה של מדברים ברשויות המקומיות.

מערך ממוחשב לניטור מזיקים. הוקמה מערכת ממוחשבת מבוססת GIS לניטור מזיקים מעבירי מחלות (יתושים, זבובי חול, קרציות) בשיתוף עם משרד הבריאות.

ניטור ואיתור הטרמיט הפורמוסי. ביצוע מספר מבצעי ניטור ואיתור של הקינים של הטרמיט הפורמוסי, בשיתוף עיריית פתח תקווה והרשויות הסמוכות.

מערכת ניטור ליתוש הטיגריס האסייני. בוצעו ניסויים לבדיקת שיטת הניטור האופטימלית ומרכז ציוד ניטור ייעודי בעלות של 200 אלף ש"ח.

עיקרי ההמלצות:

- לפעול באופן יזום לשימור שטחים פתוחים וערכיים כשמורות טבע וגנים לאומיים עד להשגת היעד של 30% שטחים מוגנים עד 2030 - גם ביבשה, ובעיקר בים, שם נמצא הפיגור הגדול ביותר.
- לחתום על הסכם עקרונות להגנה על הרי ירושלים ולפעול לקידום החלטת ממשלה בנושא.
- לבחון, בסיוע מומחים, את החלופות הצפוניות להזרמת מים לים המלח. בסיום הבחינה להתחיל משא ומתן עם ירדן לבחירת החלופה המועדפת ולצאת לביצוע.
- לקדם החלטת ממשלה לפיה לא תקודם כל תכנית להפקת פוספט בישראל עד שתגובש תכנית תעסוקתית חלופית ליום שאחרי הפוספט בנגב.
- לתת ביטוי תקציבי לחשיבות השטחים החקלאיים כשטחים פתוחים, ולתמוך בקידום חקלאות בת קיימא באמצעות סובסידיות חקלאיות סביבתיות.
- חקיקת חוק מינים פולשים, בשיתוף פעולה עם משרד החקלאות.
- יישום והרחבת החלטת ממשלה לשיקום הירדן הדרומי.

כלכלה מעגלית,

טיפול בפסולת וניקיון

המרחב הציבורי

מדינת ישראל מלוכלכת. אין דרך נקיה לומר את זה. כבר שנים שהיא מצויה במשבר פסולת מחמיר והולך. את השפעותיו אנו מרגישים בכל טיול בטבע ובחופי הים, בכל נסיעה בצד השטחים הפתוחים ובכל שיטוט עירוני או ביקור בגינה הציבורית.

ישראל נמצאת בפיגור בכל הקשור לטיפול בפסולת. חילופי השלטון התכופים הזיקו במיוחד להתמודדות של ישראל בנושא הזה, שפגעו גם בקידום מדיניות קוהרנטית ואחידה לטיפול בפסולת, וגם באמון הציבור והרשויות המקומיות, ששיתוף הפעולה שלהם הוא קריטי להצלחה.

לכן, הדבר הראשון שהחליטה השרה עם כניסתה לתפקיד היה לאמץ את אסטרטגיית הפסולת שנקבעה בקדנציה קודמת ולשדר מסר ברור של המשכיות שלטונית ויציבות - כשהעיקרון הבסיסי הוא הפחתה במקור וצמצום כמויות הפסולת. מה שלא ניתן למנוע או להפחית - להפריד, למחזר, ולהגיע לכלכלה מעגלית בת-קיימה ומשתלמת כלכלית.

בתחום הפסולת אין פתרונות קסם. זוהי תשתית שבדומה לתשתיות אחרות, נדרש תכנון ארוך טווח, תקציבי עתק להקמת מתקנים, ולא פחות מסובך - הובלת שינוי התנהגות בקרב הציבור הרחב. מידי שנה מיוצרים בישראל כ-6 מיליון טונות פסולת עירונית ש-78% מתוכם מועברים להטמנה. הטמנת הפסולת מובילה לפליטות גזי חממה ולזיהום - ותופסת שטחים נרחבים שנמצאים במילא בחסר במדינתנו המצטופפת. שמרנו באדיקות על כספי הקרן לשמירת הניקיון, על מנת שבניגוד לשנים קודמות, תקציבי הקרן ילכו רק למקורות לשמן נועדו - טיפול במשבר הפסולת בישראל.

תחום שהיה במיקוד בקדנציה הנוכחית הוא הפחתה במקור של פלסטיק חד-פעמי. מעל 90% מהפסולת בשטחים הפתוחים ובמרחב הציבורי מקורה בפלסטיק חד-פעמי, וכך גם הפסולת הימית. בנוסף, כלי פלסטיק חד-פעמיים תורמים תרומה שלילית למאבק במשבר האקלים בשל ייצור יתר (תהליך הייצור מבוסס על דלקים פוסיליים), והם מזיקים לבריאות, לסביבה ולבעלי החיים.

המס על החד-פעמי נועד להפחית את צריכה, ולא להכניס כסף לקופת המדינה, ועל פי הערכות שנעשו עד כה - רושם הצלחה בכך.

גמילה מחד"פ

מס חד-פעמי. נחתם הצו המטיל מס קנייה על כלים חד-פעמיים המכילים פלסטיק בגובה של 11 ש"ח לק"ג, בשל השפעתם השלילית על הסביבה וניקיון המרחב הציבורי.

הפסקת חד-פעמי בממשלה. אושרה החלטת ממשלה לפיה החל מחודש נובמבר 2022, ייאסר רכש של כלי אוכל חד-פעמיים במשרדי הממשלה וביחידות הסמך, למעט בתי חולים ויחידות מבצעיות בכוחות הביטחון, ככל שיתעורר צורך כזה. נוסף על איסור הרכש למשרדים - ייאסר שימוש בכלי אוכל חד-פעמיים באירועים המאורגנים על ידי הממשלה.

איסור חד-פעמי בגנים לאומיים. פורסמו להערות הציבור תקנות הכוללות איסור הכנסת כלים חד-פעמיים לגנים לאומיים בישראל.

איסור חד-פעמי בחופים. אושרו 5 חוקי עזר עירוניים האוסרים הכנסת כלים חד-פעמיים לחופי הים. בנוסף, במסגרת קול קורא חוף נקי לשנים 2021-2024, הוקצה תקציב של עד מיליון ש"ח עבור הפחתה במקור של פסולת ימית. התמיכה מקדמת התחייבות של הרשויות לקידום של חוק עזר עירוני שיאסור שימוש בכלים חד-פעמיים בחופים.

סבסוד מדיחים. הוקצו 45 מיליון ש"ח לתמיכה במעל 150 רשויות מקומיות לקניית מדיחי כלים וכלים רב-פעמיים איכותיים לגני ילדים. המהלך יוביל לחיסכון של 150 מיליון פריטי פלסטיק חד-פעמי בשנה.

מחזור

קולות קוראים מתקני קצה. יישום אסטרטגיית הפסולת, בדגש על מתקני טיפול לפסולת אורגנית, באמצעות תמיכה בהיקף של 600 מיליון ש"ח בהקמה, בשדרוג ובהפעלה של מתקני טיפול בחומר אורגני מפסולת עירונית. מטרת התמיכה היא לעודד הקמה וזירוז של מתקנים חדשים לטיפול בפסולת אורגנית, בהתאם לאסטרטגיית הפסולת של המשרד, במטרה להגדיל את שיעורי המחזור ולצמצם את היקף ההטמנה בישראל. התמיכה מיועדת לרשויות מקומיות (לרבות איגודי ערים ואשכולות של רשויות מקומיות) וחברות (כולל חברות עירוניות, אגודות שיתופיות ועוד).

תקנות פסולת אורגנית. פורסמה להערות הציבור טיוטת תקנות לטיפול בפסולת אורגנית, שיקבעו בפעם הראשונה חובה לטפל במרכיב האורגני של החומר בטרם הטמנתו או העברתו לשימוש. התקנות מביטחות צמצום משמעותי של המפגעים הנגרמים כתוצאה מהטמנה של פסולת אורגנית לא מטופלת, בהם פליטות גזי חממה, ויאסרו את השימוש החקלאי בפסולת אורגנית שטופלה באיכות ירודה.

הפרדה במקור

חוק הפיקדון על בקבוקים גדולים. החל מה-1 בדצמבר 2021, חל מנגנון חוק הפיקדון גם על מכלי משקה בנפח ליטר וחצי ועד 5 ליטרים (כולל), בדומה למכלים הקטנים. הצרכנים מחזירים את הבקבוקים הגדולים ומקבלים תמורתם את דמי הפיקדון ששולמו בעת הקנייה, בכך מגדילים את המחזור ומצמצמים פסולת והטמנה, בדומה לשורה גדלה והולכת של מדינות. זאת, על מנת להתמודד עם בעיית הפלסטיק החד-פעמי במרחב הציבורי.

הצטרפות עיריית ירושלים וצבא ההגנה לישראל להסכם פחים כתומים. עיריית ירושלים, צה"ל המשרד להגנת הסביבה ותאגיד תמיר סיכמו על עקרונות ההסכם להצבת מכלי מחזור כתומים ברחבי העיר ובסיסי צה"ל.

מתקנים קטנים וקומפוסטרים. תמיכה בהיקף של 50 מיליון ש"ח שנועדה לעודד הפרדה במקור של פסולת אורגנית וטיפול איכותי ומקומי בפסולת אורגנית לשם מניעת הטמנתה, באמצעות התקנת קומפוסטרים או מעכלים באזורי תעשייה, חדרי אוכל, אזורי קניות ועוד. המתקן מוזן בפסולת אורגנית, לאחר פירוק הפסולת מתקבל קומפוסט או דשן שמעשיר את הקרקע בחומר אורגני ונוטריינטים, לצד שימושים נוספים שניתן לנצל מההליך. התמיכה מיועדת לספקים או מציעים המשווקים ומתקנים מתקנים לטיפול בפסולת אורגנית מופרדת במקור.

קידום מרחב ציבורי עירוני נקי. תמיכה בהיקף של 50 מיליון ש"ח לכ-100 רשויות מקומיות, לביצוע תכניות התערבות מבוססות נתונים לשינוי התנהגות תושבים, להפסקה של התנהגות מלכלכת במרחב הציבורי העירוני.

מניעת לכלוך בשמורות טבע וגנים לאומיים. הקצאת תקציב לרשות הטבע והגנים, לצורך ביצוע פעילות הסברה בשמורות טבע וגנים לאומיים בנושא של יציאה לטבע עם שקית לאיסוף לכלוך, שימוש בכלים רב-פעמיים, הפחתת זיהום רעש והפחתת הפגיעה במערכות הטבעיות. ההסברה ניתנה לכ-50,000 איש.

עיקרי ההמלצות:

- לבחון את יעילות המס על החד-פעמי, להיערך בשנים הקרובות להרחבתו עד לאיסור מוחלט, בדומה לאיסור הקיים באיחוד האירופי. ובשום אופן לא לבטל את המס על החד-פעמי.
- להמשיך באסטרטגיית הפסולת, ולהעמיק ולמסד את שיתוף פעולה עם השלטון המקומי.
- לשמור באדיקות על כספי הקרן לשמירה על הניקיון, על מנת שהכספים המצויים בה ילכו אך ורק לצורך יישום אסטרטגיית הפסולת, ובראשה - הקמת מתקני טיפול בפסולת במהירות ובאיכות הנדרשת להפחתת מפגעים.

שיפור סטנדרטים

סביבתיים

בכל תחום שנדרשת לגביו קבלת החלטות מושכלת ומבוססת, ובמיוחד בתחום הסביבה, ישנה חשיבות בהתבססות על מדע מעודכן, נתונים, ניטור והערכה. לכן, הקדנציה הזו התאפיינה במתן משקל רב לעמדות גורמי מקצוע, לשדרוג יכולות המחקר והפיתוח מתוך שאיפה תמידית להיטיב עם מצב הסביבה לטובת איכות החיים והבריאות של כלל תושבי ישראל.

ישראל אמנם מאופיינת בנתונים מטאורולוגיים, גיאוגרפיים ואחרים - ייחודיים, המשפיעים על מצב איכות האוויר למשל. עם זאת, העבודה אל מול סטנדרטים בינלאומיים ולמידה מפרקטיקות טובות ו-BAK (BEST AVAILABLE KNOWLEDGE) הנהוגות בעולם, מאפשרת לשאוף להתקדם בכל עת לעבר אוויר נקי יותר (המסייע גם בהפחתה של פליטות גזי חממה), מים ונחלים מזהמים פחות (המסייעים גם בהעלאת אחוז המים הזמינים החשובים במיוחד בשל השלכות משבר האקלים), ואף להתקדם משמעותית בשיקום קרקעות מזהמות שיתרום לפתרון משבר הדיור באספקת קרקע זמינה, מופרת ומניעת זליגה לשטחים פתוחים.

בקדנציה הנוכחית ניתן דגש משמעותי על מניעת זיהום אוויר משריפת פסולת, שהפך להיות גורם מרכזי בזיהום האוויר בישראל.

רפורמה ברישוי הסביבתי. במסגרת מחויבות ישראל ל-OECD להטמעת רישוי סביבתי אחוד ומתקדם, אושרה רפורמה הכוללת הגברת יכולות הפיקוח של המשרד לצד צמצום הבירוקרטיה.

רפורמה דיגיטלית. אושרה תכנית אסטרטגית למערכות מידע והקמת יחידה להובלה דיגיטלית במשרד.

עדכון ערכי איכות אוויר. עודכנו ערכי יעד בריאותיים לתשעה מזהמים, וערכי סביבה מחייבים לשישה מזהמים, בהתאם לסטנדרטים בינלאומיים.

ביזור סמכויות והתייעלות בשלטון המקומי. קודמו שלושה מהלכים לביזור סמכויות: הרחבת יכולת הפיקוח של יחידות סביבתיות בתחום רישוי עסקים, גיבוש מנגנון מוסדי לניהול סביבתי בשלטון המקומי, ובחינת הפחתת הרגולציה על חוקי עזר עירוניים.

איכות אוויר

התחנה המרכזית. התחנה המרכזית בתל אביב הוכרזה כאזור נפגע זיהום אוויר, על פי חוק אוויר נקי. ההכרזה מחייבת את עיריית תל אביב-יפו להגיש תכנית להפחתת זיהום האוויר באזור בתוך שישה חודשים.

החלטת ממשלה פינוי מפרץ חיפה. בהובלת ראש הממשלה יאיר לפיד, התקבלה החלטת ממשלה תקדימית וחשובה שמציבה יעד ברור לפינוי התעשייה הפטרוכימית במפרץ חיפה. בדחיפת המשרד להגנת הסביבה, נקבע כי פינוי המפרץ וכל החלטה שתתקבל במסגרת זו - תיקח בחשבון את יעדי הפחתת פליטות גזי החממה של ישראל ומחויבות ישראל להגיע אליהם.

אמצום שריפות פסולת. מבצעי אכיפה נרחבים בחודשי הקיץ, תגבור נוכחות גורמי הפיקוח בשטח וגיוס יחידת ינשו"ף המשותפת למשרד להגנת הסביבה ולרשות הטבע והגנים ביחד עם צוותי המשטרה הירוקה, המדור להגנת הסביבה של משטרת ישראל ויחידות אכיפה נוספות. הכוחות נפרסו באזורים המועדים לפורענות ולשרפות פיראטיות, במטרה לשפר את הטיפול והאכיפה בעבירות השרפות. זאת, הן על ידי איגום משאבים וכוחות, והן על ידי הגברת הנוכחות בשטח שתביא בהכרח לצמצום זמן התגובה והטיפול במפגע בזמן אמת.

צו הבערת פסולת. אישור תיקון צו סדר הדין הפלילי (עבירות קנס - שמירת הניקיון), תש"ס-2000, אשר כולל הפיכת עבירת הבערת פסולת לעבירת קנס. לפי הצו, אדם יחיד אשר ייתפס שורף פסולת שלא במסגרת עסקו או משלח ידו ייקנס בסכום של 2,000 ש"ח, ואילו תאגיד ועוסק מורשה ייקנסו ב-12,000 ש"ח. מדובר בכלי אכיפה משמעותי למפקחי המשטרה הירוקה של המשרד להגנת הסביבה, לפקחי יחידת ינשו"ף המשותפת למשרד להגנת הסביבה ולרשות הטבע והגנים למניעת שרפות פסולת, לשוטרים ולפקחים ברשויות אכיפה נוספות כגון ברשויות מקומיות.

מתקן השבת אנרגיה מפסולת נאות חובב. הממשלה אישרה הקמתו של מתקן השבת אנרגיה מפסולת באזור התעשייה נאות חובב. המתקן יהיה הראשון מסוגו בישראל ויקודם בשיטת PPP- (Public Private Partnership). המתקן יקלוט פסולת עירונית מאזור הדרום בלבד שאינה ניתנת למחזור, ויעמוד בתקני פליטת המזהמים העדכניים ביותר ובאמות מידה סביבתיות שקבע המשרד להגנת הסביבה.

אשדוד ותחנת הכוח אשכול. הקמת צוות עבודה ייעודי המשותף למשרד להגנת הסביבה, עיריית אשדוד ואיגוד ערים אשדוד חבל יבנה, אשר מכין תכנית פעולה מיידית לצמצום מפגעים סביבתיים באזור התעשייה הצפוני באשדוד ולאסדרתם ולשיפור איכות האוויר והסביבה. זאת בנוסף לסירוב המשרד לחברת החשמל להפעלת היחידות המזהמות בתחנת הכוח אשכול ב-2022 מעבר לנדרש לשם שרידות המערכת, סירוב לחידוש היתר הפליטה של היחידות הקיטוריות המזהמות ודרישה כי ההפעלה של יחידות ייצור חשמל אלה תיפסק בספטמבר 2023, כפי שקבע המשרד בהיתר הפליטה.

הסרת אסבסט פריך ממבני ציבור. תמיכה בסך 50 מיליון ש"ח להסרת אסבסט פריך ממבני ציבור המיועדת לעמותות ורשויות מקומיות שבבעלותן מבני ציבור שבהם נמצא אסבסט פריך. יציאה לפעילות הסברה לבעלי מבני ציבור שבנייתם החלה עד סוף שנת 1984, בכדי ליידע אותם בדבר החובה כחוק לבדוק הימצאותו של אסבסט פריך בתקרת המבנה והחובה להסירו.

תקנות למניעת מפגעי אסבסט ואבק מזיק. פרסום להערות הציבור טיוטת תיקון לתקנות למניעת מפגעי אסבסט ואבק מזיק (פטור מרישיון ומהיתר לעבודת אסבסט ומניעת ניגוד עניינים), התשע"א-2011. התיקון מרחיב את הפטור מקבלת היתר לביצוע עבודות אסבסט מצומצמות ועבודות בסיכון נמוך לקבלני אסבסט מורשים.

ניקוי קרקעות הגליל המערבי מפסולת אסבסט פריך. התחלת ניהול שלב ב' במיזם לאחר חתימה על הסכם עם חברה מנהלת. שלב ב' עתיד לסיים את הסרת האסבסט במלואו, ולצורך כל אושר תקציב ראשוני בסך 25 מיליון ש"ח על ידי הקרן לשמירה על הניקיון.

סיום פרויקט הסרת אסבסט מבי"ס ליאו בק בחיפה וחזרה בטוחה ללימודים. העבודות החלו לאחר הליך אכיפה שהתקיים כנגד עיריית חיפה, לאחריו התבצע פיקוח הדוק על טיב העבודה לכל אורכה. האסבסט הוסר באופן מלא, ומבנה בית הספר הפך בטוח לשימוש.

זיהום קרקע

באמצעות החברה לשירותי איכות סביבה, מקודמים עשרות אתרים לטיפול בזיהומי קרקע. זאת, על מנת לעשות בהם שימוש למגורים ושימושים אחרים, ובכך להפחית את הלחץ על השטחים הפתוחים:

- מתוך 200 מפעלים בעלי פוטנציאל זיהום גבוה לזיהום - 56 מפעלים שוקמו או נכנסו לשיקום.
- בוצע שיקום של כ-7,000 דונם לטובת תכניות בינוי.
- קידום תוכנית "אופק ירוק" לשיקום תחנות דלק (תחילת תכנית - 20 תחנות מתוך כ-200 בסך הכל).
- קידום מתווה לתכניות בינוי על קרקע מזוהמת בשיתוף משרד המשפטים, מנהל התכנון ורשות המים.
- תכניות רב-שנתיות לטיפול בתשתיות דלק קיימות בצה"ל, ושיקום מפגעי עבר בהיקף של 100 מיליון ש"ח.

עיקרי ההמלצות:

- אכרזה על אזורים נוספים כנפגעי זיהום אויר, ככל שעומדים בתנאים להכרזה.
- ליווי מקרוב של עיריית תל אביב בהשלמת התכנית להפחתת זיהום האויר באזור התחנה המרכזית, בשיתוף משרד התחבורה.
- ליווי הליכי האסטרטגיה בהליכי אכיפה הדוקים, שהרי אלו הולכים יד ביד - המקל והגזר.

קידום צדק סביבתי

בחברה הערבית

כדי שהמאבק לשמירה על הסביבה בישראל יצלח, הוא חייב לכלול בתוכו כל אזרח ואזרחית בישראל, יהודים וערבים כאחד. אחד הדגלים המשמעותיים של הממשלה ה-36 הוא תכנית החומש לחברה הערבית (החלטת ממשלה 550). התכנית כוללת השקעה משמעותית שמטרתה להוביל לצמצום פערים, לתיקון אפליה ולשינוי לטובת החברה הערבית בתחומים מגוונים, ובהם גם הסביבה. לראשונה בתולדותיה, ממשלת ישראל קיבלה החלטה תוך שיתוף מלא של החברה הערבית ונציגיה בקבלת ההחלטות.

אחד הפערים המשמעותיים שקיימים בין החברה היהודית לחברה הערבית, מיד לאחר בעיית האלימות הקשה בחברה הערבית, הוא נושא הפסולת והניקיון במרחב הציבורי. לכן, התכנית לחברה הערבית של המשרד להגנת הסביבה מתמקדת בתחום הניקיון והטיפול בפסולת והיערכות לשינויי אקלים. מטרת העל של התכנית היא שבתוך חמש שנים - יישוב ערבי יהיה שווה ליישוב יהודי מבחינת רמת הניקיון ומצב הסביבה בו. זוהי מטרה שאפתנית, אך היא אפשרית, ומעבר לכך - היא צודקת.

מטרת התכנית, שמתקצבת בכ-550 מיליון ש"ח, וכוללת כ-300 מיליון ש"ח להתקדמות באסטרטגית הפסולת החדשה, היא לצמצם את הפערים, לייצר שינוי בשטח, ולשפר את איכות החיים עבור אזרחי ישראל הערבים. התכנית מייצרת קפיצת מדרגה בשירות שמקבלים התושבים, ותביא לסביבה נקייה יותר, בין היתר באמצעות שיטות מתקדמות לטיפול בפסולת. התפיסה האזורית בניהול משק הפסולת משמעותית להתמודדות עם הנושא. הדבר משמעותי אף יותר כאשר מדובר בחברה הערבית, ולכן תשתיות אזוריות וניהול בקנה מידה אזורי יאפשרו ליהנות מיתרון לגודל ומריכוז משותף של מאמץ ומשאבים, וזו הדרך לתת לתושבים את השירות המיטבי.

למשבר האקלים השלכות רחבות יותר על אוכלוסיות מוחלשות וקבוצות מיעוט. פגיעותן לסכנות ולשינויים גבוהה יותר, ויכולתן לפתח חסינות נמוכה יותר. צדק אקלימי-סביבתי לחברה הערבית, כפי שהוא משתקף בתכנית, יביא לשיפור משמעותי הן במצב הניקיון והסניטציה של היישובים הערביים, והן ביכולת של רשויות להתמודד עם שינויי האקלים והשלכותיהם.

התכנית לחברה הערבית. אושרה התכנית לשיפור מצב הסביבה בחברה הערבית בהשקעה כוללת של 550 מיליון ש"ח. 250 מיליון ש"ח כבר הושקעו ב-2022. מטרת התכנית היא להביא לכך שבתוך חמש שנים, מצב הסביבה ביישוב ערבי יהיה זהה למצב הסביבה ביישוב יהודי.

- במסגרת התכנית גובשה אסטרטגיה בשיתוף ציבור נרחב, והוחלט על התמקדות בנושאים הבאים:
- מערך אזורי לטיפול בפסולת גושית על סך 185 מיליון ש"ח. במסגרת התמיכה הוגשו 12 בקשות אזוריות הכוללות את כל הרשויות הערביות.
 - תכניות היערכות לשינוי אקלים ביישובים ערבים.
 - שיקום נחלים, בדגש על קידום החלטות ממשלה לשיקום נחל גרר ונחל ציפורי.
 - בנייה ירוקה של מבני חינוך.
 - קידום מנהיגות סביבתית בחברה הערבית.
 - חיזוק אכיפה ושיטור עירוני.

עיקרי ההמלצות:

- יישום התכנית הקיימת בשיתוף עם גורמי השטח, תוך מעקב מקרוב אחר התקדמותה.
- יישום התכנית לבניית מנהיגות סביבתית בחברה הערבית.
- קידום תכנית המיליארד לניקוי חד פעמי של כלל מפגעי עבר של הפסולת בשטחים הפתוחים בישראל.

נושאי רוחב נוספים

הסכמים אזוריים ובינלאומיים

משבר האקלים הוא אויב המשותף לכלל האנושות, ללא הבדל דת, צבע, מין, מגדר ולאום. כולם נפגעים וייפגעו ממנו, ועל כן ישנה חשיבות עצומה לשיתוף פעולה בינלאומי להתמודדות איתו ולהיערכות אליו. שיתוף פעולה זה חשוב שבעתיים באזור המזרח התיכון, המתחמם במהירות רבה יותר ממקומות אחרים בעולם ופגיע במיוחד להשלכותיו, כמו ריבוי בצורות ומחסור חמור במים. הסכמי השלום בין ישראל לשכנותיה - ובמיוחד ירדן, מצרים ואיחוד האמירויות - יצרו הזדמנות חד-פעמית לשיתוף פעולה בנושאי אקלים וסביבה. זאת, מתוך הבנה כי נזקי המשבר אינם יודעים גבולות, וכך גם האפשרות לשיקום ועבודה משותפת שתוביל לתוצאות של Win-Win, הן בתחומי הסביבה והן ביחסי המדינות בשאר התחומים.

היחסים המיוחדים עם ממשל ארה"ב, עם הכרה ביכולותיה של מדינת ישראל בתחומי הטכנולוגיה המתקדמת, מובילים גם הם לשיתופי פעולה חשובים ולחיזוק הקשרים בין המדינות. במהלך הקדנציה נוצרו קשרי עבודה ייחודיים בתחום האקלים בין השרה והמשרד ובין שרים וצוותים ממדינות שונות, חלקן מדינות שלא היו עמן קשרי עבודה בעבר, שהובילו לחתימה על הסכמים אזוריים חשובים ופורצי דרך. משבר האקלים הוא משבר בסדר גודל כזה, שהוא מגמד יריבויות עבר וסכסוכים שנדמים קטנים ומיותרים אל מול האויב המשותף. לא מופרך להעריך שמשבר האקלים עשוי להיות זה שיביא את השלום.

הסכמים אזוריים ובינלאומיים

ירדן. לראשונה מאז חוזה השלום נחתם הסכם סביבתי בין ממשלות ישראל וירדן, בדבר שיתוף פעולה בשיקום אקולוגי ופיתוח בר-קיימה של נהר הירדן. ההסכם כולל טיפול ומניעת זיהום, הוספת מים, היערכות לשינויי אקלים, קידום חקלאות ותיירות מקיימות.

ארה"ב. שיתוף פעולה סביבתי עם ה-EPA - סוכנות הסביבה של ארה"ב, הכולל שיתוף ידע ישראלי בתחום השבת מים במסגרת הכנת תכנית פעולה אמריקאית בנושא.

יוזמת קפריסין. שיתוף פעולה בהובלת ממשלת קפריסין, בין כלל מדינות מזרח הים התיכון (כולל מדינות שאין לנו איתן יחסים דיפלומטיים), במסגרתו נחתמה הצהרה לקידום שיתופי פעולה אזוריים בתחום ההיערכות לשינויי אקלים, מבוססי מדע ומחקר.

שת"פ טרילטרלי קפריסין-יוון-ישראל לטיפול בזיהום ים. הסכם לשיתוף פעולה בהתמודדות עם זיהומי ים בשמן. ב-2022 המפגש התקיים בנתניה.

איחוד האמירויות ובחריין. נחתמו מזכרי הבנות לשיתופי פעולה בנושאי סביבה וטבע.

סין. נחתמה תכנית פעולה תלת-שנתית לשיתוף פעולה בתחומי סביבה עם משרד הסביבה הסיני.

הולנד. שיתוף פעולה בתחום התמודדות עם שיטפונות ושיקום נחלים בראי משבר האקלים, כולל סדנה משותפת שהתקיימה בישראל.

האוי"ם. שיתוף פעולה עם תכנית הסביבה של האו"ם (UNEP) בנושא שיתוף ידע ישראלי בתחומי הסביבה והאקלים.

קידום נשים

עלייה באחוז הנשים בהנהלה הבכירה של המשרד להגנת הסביבה מ-35% ל-48%, וכן מינוי אישה ראשונה לתפקיד מנכ"לית רשות הטבע והגנים.

רשות הטבע והגנים

חיזוק רשות הטבע והגנים כגוף המוביל בשמירה על מערכות טבעיות שטחים פתוחים והיערכותם למשבר האקלים

רשות הטבע והגנים היא הגוף האמון במדינת ישראל על שמירת הטבע והמערכות האקולוגיות. משבר האקלים והמשבר האקולוגי הם משברים תאומים, ואחד משפיע על רעהו. ההתמודדות עם משבר האקלים וההיערכות אליו חייבים להיעשות מתוך הבנה כי על הפתרונות למשבר להיות מבוססי טבע. ברשות הטבע והגנים יש את הידע והניסיון בניהול שטחים פתוחים נרחבים, ועליה לגבש מדיניות נרחבת להתמודדות עם המשברים, שאת השפעותיהם כבר ניתן להרגיש בשנים האחרונות במערכות האקולוגיות הרגישות והחשובות במיוחד של ישראל.

במהלך הקדנציה, וכממונה על רשות הטבע והגנים, פעלה השרה לחיזוק רשות הטבע והגנים ועיגון חשיבותה, במטרה לתת לגוף חשוב זה את כלל הכלים הדרושים לו בכדי להיערך ולפעול בעידן של משברים סביבתיים מחמירים והולכים.

איוש מליאת רט"ג

מליאת רשות הטבע והגנים, המשמשת כדירקטוריון, פעלה במשך שנים ארוכות בהרכב חסר. החוסר באיוש היה בעיקר במדענים ומומחים בתחומי שמירת טבע וסביבה, מה שפגע בעבודתה וביכולתה של המליאה לייעץ ולכוון את מדיניות ופעילות רט"ג. השרה מינתה שלושה מומחים בתחומי שמירת הטבע, המורשת והסביבה וכן נציג ציבור. כמו כן, מינתה השרה למליאה שני נציגי משרדי ממשלה.

אישור תקציב רט"ג - ללא תרומות מגופים מזהמים

תקציב 2022 אושר בממשלה. בשונה משנים קודמות, וכחלק ממדיניות השרה, התקציב לא כלל תרומות מגופים מזהמים.